

Mikó Zsuzsanna

A levéltárak jövőképe 1949-ben és 2019-ben*

„... mindent el kell követnünk annak érdekében is, hogy munkánk a megérdemelt erkölcsi és anyagi megbecsülésben részesüljön. A legutóbbi években helyzetünk ebben a tekintetben egyre aggasztóbbá vált. Sürgős segítségre van szükségünk, mert szakmánkat komoly veszedelem fenyegeti. Dolgozóinkat máshová csábítják. Új dolgozók nem jönnek hozzánk, vagy csak olyan fizetésért, amelyet régi, jól bevált dolgozóinknak nem tudunk adni, akik így elkeserednek.”¹

Ember Győző 1970-ben írt mondatai akár a jelenben, 2020-ban is elhangozhatnának. Felismerte azt a problémát, amely a ma levéltári vezetői számára is a legnagyobb dilemmát jelenti. Oly módon kell a levéltáraknak az új korszak kihívásainak megfelelni, hogy a – mai szófordulattal gyakran emberi erőforrásnak nevezett – munkatársak, akikre a változást építeni kellene, úgy érezhetik, nem kapják meg azt az elismerést, amely az elvégzett munkájuk után megilletné őket. Mindennek ellenére vagy éppen ezért, a levéltáraknak a jövőbe is kell tekinteniük, nem engedhetik meg maguknak, hogy kizárólag valamilyen külső megoldásban reménykedve, csak a múltra hivatkozással várják a megoldást.

A címben szereplő levéltári jövőkép meghatározása – véleményem szerint – a modern kor fogalmának visszavetítése egy másik korszak viszonyai közé. A jelen elvárása, hogy minden, magára valamit adó intézménynek legyen víziója, jövőképe, legyen rövid-, közép- és hosszútávú stratégiája, legyen fejlesztési koncepciója. Ez a mindennapi feladatellátást szervező attitűd helyett másfajta gondolkodást igényel. A hosszú évek változatlan levéltári működésében felnőtt és kinevelődött vezetők úgy tölthettek a pozíciójukban hosszú éveket, hogy a döntéshozóknak azt mondhatták, hogy levéltár mindig volt és lesz, hosszú idő óta ugyanazokat a feladatokat látja el, így nem kell időről-időre áttekinteni, hogy miért fontos ez az intézmény, mit csinált eddig és hová akar eljutni, milyen igényeket kell kiszolgálnia. A jelen kor döntéshozóival és gazdasági szereplőivel együtt dolgozó levéltári vezetésnek azonban azzal kell szembesülnie, hogy ez ma már kevés. Új fogalmakat és új nyelvet használva igenis el kell mondani, ha kell minden héten újra és újra, hogy mit értünk levéltár alatt.

* Az „Ember Győző hagyatékának újragondolása” című tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

¹ Ember, 1970: 210.

Ehhez más módon kommunikálunk, új típusú szakmai anyagokat készítünk és teszünk közzé a nyilvános felületeinken: küldetésnyilatkozatot, rész és átfogó intézményi stratégiai anyagokat és rövid, közép és hosszú távú fejlesztési koncepciókat teszünk közzé, az előadásainkról készült prezentációk vagy a youtube-on közzétett videófelvetelek bárki számára elérhetők. Napjainkban elég sok forrás áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy kísérletet tegyünk a levéltárak jövőképének bemutatására. Ember Győző időszakából jóval kevesebb ilyen dokumentum maradt: megismerhetők a különböző időtávokra készült munkatervek és munkabeszámolók, valamint a megjelent publikációk. Ezeket a forrásokat kell úgy értelmeznünk, hogy azokból kiderüljön, mit is gondolt a levéltáros arról, hogy miként kellene a levéltáraknak működniük. Mindkét időszakra igaz azonban, hogy a levéltárak önmagukról kialakított képét és jövőbeli terveit és elképzeléseit alapvetően meghatározza, hogy az állam mit vár el az intézményétől. Ember Győző működése időszakában az 1969. évi 27. számú törvényerejű rendelet a levéltári anyag védelméről és a levéltárakról, valamint a 30/1969. számú végrehajtási rendelet, a jelenben pedig az 1995. évi LXVI. törvény és a 27/2015. EMMI rendelet írja elő a levéltárakkal szemben támasztott elvárásokat.

Amerikai tapasztalatok hasznosítása

Ember Győző véleményét és elképzelését a levéltárak rendeltetéséről, a levéltárosi hivatásról és a levéltárak jövőbeli szerepéről az Egyesült Államokban eltöltött fél éves útja jelentősen befolyásolta, amely – ahogy fogalmazott – felejthetetlen élményt jelentett számára. A tanulmányútról készített összefoglalója nem egyszerűen úti beszámoló, hanem egy átfogó áttekintés a levéltárak feladatairól, problémáiról, a velük szembeni elvárásokról.²

Tanulmányában a ma is felmerülő klasszikus kérdést elemzi: melyik feladat hangsúlyosabb a levéltárak számára, az igazgatási vagy a tudományos funkció. A levéltárak fennállásának történetében a két feladat súlya és szerepe folyamatosan változott és Ember Győző elemzése alapján országonként is elég változatos képet mutatott. Az amerikai tapasztalatok alapján azt állapíthatta meg, hogy a tömeges irattermelés és a levéltárosok iratkezelési szakértelme nyomán az iratkezeléssel kapcsolatos feladatok jelentős túlsúlyba kerültek a hagyományos levéltárosi feladatokkal szemben. Válaszol arra a ma is gyakran feltett kérdésre: „...az ilyen irányú fejlődés nem megy-e a levéltári munka tudományos jellegének a rovására, nem veszélyezteti-e azt?” A válasz a mai kor kérdésére is felelet: nem csupán a történettudomány minősül tudománynak. Az igazgatás kérdéseit is fel lehet és fel is kell dolgozni tudományos alapon. Ezen terület művelésével nemhogy csökken a levéltárak tudományos tevékenysége, hanem bővül, vagyis a történettudomány mellett az igazgatástudomány is

² Ember, 1969: 3–19.

megjelenik a tevékenységében. Ember Győző amerikai tanulmányútjának tapasztalataként már 1969-ben jelezte, születőben van egy új tudományterület. Ő az írásbeli igazgatás tudományaként fordította le a washingtoni Office of Records Management intézetben művelt terület nevét. Arról vitatkozhatunk, hogy ezt valóban tudományterületnek tekinthetjük-e, de hogy Magyarországon hivatalosan csak 2017-ben indult el az ilyen irányú képzés a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen, az jelzi, hogy mennyi idő szükséges ahhoz, hogy a szakma reagáljon a publikációkban megjelenő felvetésekre.

Ember Győző számára a levéltárak rendeltetése meghatározza a levéltárosok hivatását is. Tanulmányának befejezéseként ezt így foglalja össze: „A levéltárosnak tudományos és igazgatási felkészültséggel egyaránt rendelkeznie kell. Leegyszerűsítve a kérdést, úgy is mondhatom, hogy a levéltárosnak egyszerre kell történésznek és irattárosnak lennie. Hiába kitűnő történész, ha rossz irattáros, levéltárosnak sem felel meg. És megfordítva, hiába jó irattáros, ha történésznek gyenge, sohasem lesz belőle levéltáros.”³

Ember Győző a tanulmányútja tapasztalatait összegezve külön írásban egészítette ki a levéltári feladatokra vonatkozó elvárásokat, ekkor már az új levéltári „törvény” ismeretében.⁴ Írásában megállapítja, hogy az új levéltári törvény az iratkezelésben is jelentős új feladatokat állapít meg a levéltárak számára. Ez eddig akár egybe is csenghetne a fentiekben kifejtett álláspontjával, azonban e munkájában Ember Győzőből a tudós elméleti szakember mellett előbukkant a gyakorlatias vezető is. A tapasztalt levéltári vezető pedig kifejezte aggodalmát, hogy a levéltárak vajon felkészültek-e erre az új feladatra. Megállapítása szerint sem létszámukban, sem pedig tudásban nincsenek az intézmények felvértezve az új feladat elvégzésére. Véleménye szerint a helyzetet az is súlyosbítja, hogy még a hagyományos levéltári feladataikat sem tudták kellő színvonalon elvégezni, így az új igazgatási kötelezettség ellátása ezt még inkább lassítani fogja.

Írásában elég indulatosan nyilatkozik egy olyan levéltári feladatról, amelynek szövegezésében ő már nem vett részt. A törvényerejű rendelet szövege szerint ez a népművelési tevékenység, a végrehajtási rendeletben pedig a helytörténetírás rendeltetésszerű műveléseként határozzák meg. Vehemensen érvel az ellen, hogy e tevékenységek ugyanolyan súllyal jelentkezzenek a levéltárak feladatai között, mint a tudományos és igazgatási tevékenység.

Az Országos Levéltár céljai ötéves tervekben megfogalmazva

Intézményvezetőként követnie kellett az állami és politikai elvárásokat is. Emellett ő is része volt annak a politikai irányvonalnak, amely szerint Magyarország 1945 után

³ Ember, 1969: 18.

⁴ Ember: 199–210.

a különböző távlatú tervutasítások és a tervgazdálkodás keretei között próbált működni. Ember Győző elsősorban a tudománypolitikai tervekre igyekezett figyelni, és ezen irányelvek, illetve a jogszabályi előírások alapján az Országos Levéltár céljait 1949 után a következő pontokba foglalta össze:

1. A gyűjtőkörbe tartozó levéltári anyag felderítése
2. Az őrizeten kívüli levéltári anyag védelme
3. Levéltárérett iratanyag átvétele
4. A levéltári anyag biztonságos megőrzése a raktári viszonyok biztosításával
5. Korszerű konzerváló-restauráló, könyvkötő és fényképező műhely megszervezése
6. A levéltári anyag ideális raktári rendjének kialakítása
7. A teljes levéltári anyag középszintű rendezése, mintaállványozása és raktári jelzetele
8. A teljes levéltári anyaghoz először fond- és állag, majd középszintű segédletek készítése
9. A segédletek közzététele, illetve használatot segítő kiadványok elkészítése
10. A levéltári anyag kiállításokon és más módon történő bemutatásával a közművelődés szolgálata
11. A levéltári anyag kutatóknak és intézményeknek történő rendelkezésre bocsátása
12. A levéltári munka célirányos szervezése, módszerének javítása, a levéltári dolgozók képzése és továbbképzése.

Fenti főbb, a levéltári feladatellátás teljes körét felölelő célok alapján készítette el Ember Győző az Országos Levéltár meghatározott időszakaira vonatkozó ötéves tervét. Az első ilyen átfogóbb koncepció az 1960 és 1965 közötti időszakot érinti. Ekkor is és a későbbiek során is jelentős külső körülmények is befolyásolták a tervkészítés lehetőségeit. Ebben az időszakban meghatározó volt, hogy az Országos Levéltár épületének újjáépítése részben még az 1944/1945-ös, részben pedig az 1956-os sérülések miatt még folyamatos munkát jelentett, így a levéltárosi feladatok alapfeltételei közül az egyik legfontosabb, a megfelelő elhelyezés sem volt biztosítva. A raktárkapacitás hiánya mellett a másik fő probléma az iratok rendezettségének alacsony aránya és ezzel összefüggésben a segédletekkel való ellátottság problémája. Ember Győző a rendezés tervezése előtt felmérte az iratanyag rendezettségét, s a kimutatás alapján kiderült, hogy a 26 000 ifm iratanyagnak csak a felét lehetett rendezettnek tekinteni. Erre alapozva jelentette ki, hogy még több éven keresztül a rendezés lesz a levéltár súlyponti feladata. Mind a rendezés, mind pedig a segédletkészítés kapcsán – más elvi kérdések mellett – felvetett egy stratégiai kérdést. Mennyiben igyekezzen a levéltár a rendezésben „végleges” megoldást találni, vagyis a rendezetlen iratanyagnál is a lehető legjobb megoldást keresse-e vagy arra törekedjen, hogy kutatható legyen az iratanyag és majd a későbbiekben sort kerít az újrarendezésre. Ugyanez a kérdés merült fel a segédletkészítésnél: bizonyos anyagokról

azonnal repertórium készüljön, amely a kutatók számára részletesebb tájékoztatást nyújt vagy első lépésként elegendő az áttekintő raktári jegyzék, amely a biztonságos őrzés szempontjainak megfelel. A dilemma feloldására Ember Győző rövid válasza: más az elv és más a gyakorlat. Vagyis nem tartja megengedhetőnek, hogy a kutatók amiatt nem férnek hozzá hosszú ideig az anyagokhoz, mert a levéltárosok a tökéletes megoldásra törekedve hosszú évekig dolgoznak fel egy anyagot. Elgondolása alapjául a következő számítást közölte. Úgy látta, hogy egy oklevél lajstromozása 20 percet vesz igénybe és másik 20 perc szükséges, hogy erről regesztá is készüljön. Vagyis egy oklevél feldolgozása 40 percet vesz igénybe, ami elfogadható, ha csak egy oklevelem van. Azonban 100 000 oklevél esetében 20 perc lajstromozáshoz 33 333 óra és 40 perc regesztázáshoz már 66 666 óra szükséges. A realitás pedig az, hogy 1959-ben 1890 órát lehetett oklevelek lajstromozására előirányozni.

Összefoglalva Ember Győző véleményét erről a kérdésről: „...széles fronton lépcsőzetesen, több ütemben haladjunk előre, avagy keskeny fronton egy ütemben csináljunk meg mindent. Az eddigiekből világos, hogy az első álláspontnak vagyok a híve.”⁵

Ezen időszak feladatai közül az általa kényes kérdésnek minősített kiadványkészítésről is értekezik. A levéltári rendezési és segédletkészítési munkák elmaradásai miatt nem tartotta megoldhatónak a kiadványkészítés mennyiségi növelését. Emellett a tudományos munkában való levéltárosi részvétellel kapcsolatban is elég ambivalens álláspontot képviselt. Egyrészt elfogadta, hogy a hivatali időben végzett történeti munka a levéltáros egyéb tevékenységét is tudja támogatni, azonban úgy gondolta, hogy mindenképpen megfelelő keretek között kell tartani.

„Az elmúlt években az a helytelen nézet alakult ki, hogy a kiadványkészítés az olyan jog, amely egyharmad munkaidőben minden tudományos dolgozót megillet, és hogy ezt az egyharmad munkaidőt a történettudomány bármely ágának a művelésére, bármilyen történelmi téma kutatására fel lehet használni. Ezt a szemléletet fejezte ki a kiadványkészítésre kapott időnek kutatóidő néven való nevezése, hiába hangoztattuk, hogy kutatóidejük csak az akadémiai tagoknak van.

[...]

Kiadványkészítő munkánk tárgyául olyan jelentős témát kell választanunk, amely megfelel levéltárunk rendeltetésének és összhangban van a történettudomány célkitűzésével.”⁶

Az 1971 és 1975 közötti ötéves terv során az Új Magyar Központi levéltár felállítása miatt már tudatosan a tudományos munkára kívánta a súlyt helyezni. Ezt azért tartotta indokoltnak, mivel az Országos Levéltár gyűjteménye az 1944-es korszakhatárral zárt gyűjteménnyé vált, így álláspontja szerint az igazgatási feladatok csökkenése

⁵ Ember, 1961: 160.

⁶ Ember, 1961: 164.

miatt nagyobb szerepet kaphatott a megőrzés, segédletkészítés, a tudományos publikációk készítése. Külön hangsúlyt kapott a tervben a levéltári munka „szervezettebbé, tervszerűbbé és módszeresebbé” tétele, amely alatt a főigazgató ügyviteli szabályzat elkészítését, munkautasítások kiadását és a szakmai viták gyakoribbá tételét értette. Későbbi stratégiai elképzeléseiben is a levéltári alapfeladatok közötti hangsúlyok és prioritások jelentkeztek, új megközelítés vagy feladat nem tűnik fel.

A jelen célkitűzései

Ember Győző időszakához hasonlóan a jelen kor levéltárosa is úgy érzi, hogy mielőbb válaszokat kell adnia a kihívásokra, át kell gondolnia, hogy miként újulhat meg a szakma oly módon, hogy a hagyományos feladatellátás mellett a digitális korszakkal is lépést tudjon tartani. Ahogy a bevezetőben is jeleztem, amíg Ember Győző időszakából nehéz volt olyan típusú dokumentumokat találni, amelyek – a mai szóhasználatunk szerint – stratégiai célkitűzéseket tartalmaznak, az előttünk álló feladatok kapcsán pedig inkább az okoz problémát, hogy a sokféle forrást és megközelítést miként tudjuk feldolgozni. A sokféle elvárás mellett meg kell birkóznunk olyan módszertani problémákkal is, hogy milyen szintű stratégiát és milyen sorrendben kell megalkotni, mennyiben térjen el a szakma saját maga számára elkészített stratégiája a döntéshozók számára bemutatandó víziótól, mennyiben szükséges részletes helyzetelemzés, korábbi stratégiai dokumentum eredményeinek értékelése egy új stratégia megalkotásához, gyorsan változó világunkban mekkora időtávra érdemes stratégiát alkotni, és milyen legyen az átfogó és részstratégiák viszonya.

Úgy vélem, az vitathatatlan, hogy a nemzetközi trendek és elvárások elemzése nem megkerülhető egy levéltári stratégia elkészítésénél. Ezzel kapcsolatban is számos forrás áll rendelkezésünkre. Talán a leggyorsabban és legérzékenyebben erre a szakmai tanácskozások, konferenciák résztvevői reagálnak. Az európai nemzeti levéltárak 2016 júniusi hágai konferenciáját emelem ki, ahol a nemzeti levéltárak vezetői megjelölték azokat a legfontosabb kihívásokat, amelyek véleményük szerint a közeljövőben megoldandó feladatot jelentenek a levéltárosok számára. A felmerült problémák a következők voltak (a felsorolás egyúttal a kérdések fontossági sorrendjét is jelzi):

1. e-Archiving
2. Adatvédelem: ezen belül a legfontosabb kérdés az általános adatvédelmi rendelet (GDPR) tagállami alkalmazása, a levéltári célokat szolgáló eltérések definiálása, az új fogalmak levéltári területre való átültetése (pl. privacy by design, párbeszéd a levéltárosok, adatvédelmi szakemberek, IT szakemberek között)
3. Benchmarking (elemzési és tervezési eszköz a különböző levéltári teljesítmények összehasonlítására)

4. Levéltárak pozíciója
5. Levéltári fejlesztések, kutatások (pl. Big Data)
6. EU-s projektekben való részvétel
7. Kommunikáció

Emellett természetesen szinte minden nagy nemzeti levéltár és a nemzetközi levéltári szervezetek nyilvánosan is elérhető dokumentumban rögzítik a stratégiai céljaikat. Összességében elmondható, hogy a levéltáros szakma élenjáró intézményei és szervezetei a 21. század kihívásaira kívánnak választ adni. A társadalom és a levéltárakkal kapcsolatban álló intézmények teljes digitális átállásának nyomon követése miatt a fő hangsúlyt az elektronikus iratok megőrzése, az elektronikus levéltári szolgáltatások fejlesztése, a digitális átállásnak megfelelő szakmai kompetenciák elsajátítása és a levéltárak társadalmi legitimációjának növelése kapja. A magyar levéltárak sokfelé irányuló nemzetközi kapcsolati hálójában egyre nagyobb hangsúlyt kap és akár mintaként is kezelhető az angolszász levéltárak megközelítése.⁷

A National Archives

A National Archives (Nemzeti Levéltár, hivatalosan „The National Archives” – TNA) az Egyesült Királyság, Anglia és Wales kormányzati levéltára a levéltárügy jövőjét illető átfogó stratégiai tervét „Archives Unlocked” (kb. „Nyitott Levéltárak”) címmel tette közzé 2017-ben. A stratégia által felvázolt vízió három alappillérré épül:

1. Bizalom: az emberek és az intézmények bíznak a levéltári anyag hitelességében, biztonságos megőrzésében és használatában.
2. Hozzáadott érték: a levéltárak a társadalmat intellektuálisan, kulturálisan és gazdaságilag fejlesztik és gazdagítják.
3. Nyitottság: a levéltárak a tudás szabadságának elvét képviselik, és mindenki számára hozzáférhetőek.
4. A jövőképben megfogalmazott stratégiai célok eléréséhez átfogó akcióttervet dolgoztak ki, amely a következő főbb elemekre épül:
5. Digitális kapacitás: Fejleszteni kell a levéltárak digitális lehetőségeit mind az elektronikus iratok megőrzése és használhatósága, mind a papír alapú dokumentumokhoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében.
6. Rugalmasság: Fejleszteni kell a levéltári ágazat alkalmazkodó képességét, nyitottá kell tenni a szakmát az új kompetenciák iránt és a sokoldalúan képzett munkatársakra, fejleszteni kell a nagyobb bevételt generáló és innovatív szolgáltatási modelleket.

⁷ A nemzetközi trendek összefoglalására lásd a Magyar Nemzeti Levéltár módszertani stratégiája 2019. című dokumentumot. Elérhető itt: https://mnl.gov.hu/mnl/ol/strategiai_terv (A megtekintés dátuma: 2020. szeptember 2.)

7. Legitimáció: A levéltáraknak meg kell mutatniuk az állampolgárok számára a hasznosságukat főként azzal, hogy fejlesztik és bővítik a közönségkapcsolataikat, széleskörű tájékoztatást nyújtanak az általuk őrzött adatok és információk felhasználási lehetőségeit illetően, valamint céljaiknak megfelelően orientálják az informatikai fejlesztői, forgalmazói és tudományos szektor szereplőit.

A NARA jövőképe

A National Archives (Nemzeti Levéltár, hivatalosan „National Archives and Records Administration” – NARA) az Egyesült Államok nemzeti levéltára jövőképét és szakmai célkitűzéseit négyévente kiadott tervdokumentumban, az ún. Stratégiai Tervben teszi közzé. Az aktuális négyéves szakmai terv (Strategic Plan 2018–2022) egyik kiemelt célkitűzése a következő: „Vezető szerepet kívánunk betölteni a levéltári és információkezelési szektorban, annak érdekében, hogy a levéltárak dinamikus fejlődjenek az elektronikus környezetben. Elfogadjuk az elektronikus információ primátusát a munkánk minden területén, és vezető szerepünket is ezzel összhangban kívánjuk érvényesíteni.”

A dokumentum négy stratégiai területet határoz meg a 2018–2022 közötti időszakra:

1. A hozzáférés megkönnyítése (Make Access Happen)
Ennek érdekében a levéltári anyag feldolgozási szintjét kívánják növelni szabványosított feldolgozási és ellenőrzési eljárások teljes körű alkalmazásával, valamint teljesítményértékelési rendszer használatával. Új alkalmazásokat kívánnak fejleszteni az elektronikus levéltári anyag feldolgozására a korszerűsített Electronic Records Archive 2.0 információs rendszerben. Célul tűzik ki a legújabb technológiák alkalmazását, úgymint a fejlett keresőeszközök (advanced search), amelyek rövid idő alatt nagyszámú elektronikus irat automatikus feldolgozását teszik lehetővé. Emellett a levéltári anyag digitalizálásában is ambiciózus célokat fogalmaztak meg: 2024-ig a NARA 500 millió oldalnyi iratot kíván digitalizálni és online elérhetővé tenni a nyilvánosság számára a Nemzeti Levéltári Katalóguson (National Archives Catalog) keresztül.
2. Kutató- és ügyfélszolgálat fejlesztése (Connect with Customers)
Ennek érdekében tervezik az indikátorok és szabványok felülvizsgálatát az állampolgári kérelmek hatékony és időben történő megválaszolásához. Olyan új mutatókat fejlesztenek és alkalmaznak, amelyek növelik az általános ügyfél- és kutatói elégedettséget. Ki akarják alakítani a teljes körű elektronikus ügyintézés a papíralapú iratkezelés és más off-site megkeresések online megoldásba történő migrációjával.
3. Legitimáció növelése (Maximize NARA's Value to the Nation)
E cél érdekében 2019-től a NARA a szövetségi ügynökségek legalább évi 10%-ánál

ellenőrzi az iratkezelés gyakorlatát, biztosítva, hogy az e-maileket és egyéb marandó értékű elektronikus iratokat elektronikus formában kezeljék. Deklarálták, hogy 2023. január 1-jétől a NARA nem vesz át analóg/papíralapú iratokat (kivételes esetektől eltekintve). Ettől az időponttól kezdve kizárólag metaadatokkal megfelelően ellátott elektronikus iratokat lehet levéltárba adni. 2025-ig legalább 15 külső rendszer fogja használni a Nemzeti Levéltári Katalógusból származó NARA adategyütteseket elsődleges forrásként (jelenleg többek között a Wikipedia, a Digital Public Library of America és non-profit család kutató weboldalak).

4. Humán erőforrás fejlesztése (Build our Future Through our People)

E cél kitűzése során számszerűsített eredményeket kívánnak elérni. A dokumentum szerint 2020-ig a NARA személyi állományának 40%-a részt vesz egy hivatalos vezetőképző programban. 2020-ig a NARA pozíciók 85%-át 80 napon belül kívánják betölteni. 2020-ig a NARA állások 95%-a világos és elérhető életpálya modellt kínál a NARA alkalmazottai számára. 2020-ra a NARA az elektronikus iratkezelésre való áttérést támogató szakmai képzési programot vezet be.

Magyarországi levéltári stratégiák a közelmúltban

Magyarországon a levéltári területre vonatkozó stratégiák közelmúltbeli történetében két fő irányt lehet kiemelni. Az ágazati irányítást ellátó kultúráért felelős minisztérium stratégiaalkotását és az egyes intézmények által alkotott dokumentumok szerepét érdemes áttekinteni.

A *Szolgáltató levéltár* stratégia 2008–2012 közötti időszakra jelölte meg a főbb célkitűzéseket. Fogalom meghatározása szerint a szolgáltató levéltár az információs és kommunikációs technológia eszközeinek és eljárásainak alkalmazásával biztosítja a papíralapú és az elektronikus iratokban felhalmozott ismeret- és tudásanyag mindenkor elérhetőségét, időtől és tértől függetlenül. A stratégia nagy erénye, hogy a hagyományos levéltári feladatellátás mellett kiemelten foglalkozott a szakmai képzés, továbbképzés, a levéltári feladatok szolgáltató jellegének, különösen az információközvetítés kérdéseinek problematikájával.⁸

Az intézményi stratégiák területén a 2012-ben bekövetkező intézményi struktúraátalakítás volt a legfontosabb befolyásoló tényező. A Magyar Országos Levéltárba beolvadó megyei levéltárakból létrejött *Magyar Nemzeti Levéltár* számára elkészült középtávú stratégia *célrendszere* a társadalmi elfogadottság növelését tekintette fő kérdésnek. A stratégia időkerete (2012–2014) azonban azt is jelezte, hogy az újonnan létrejött szervezeti struktúra sok ismeretlen elemet tartalmaz.

⁸ A szolgáltató levéltár stratégiáját a Levéltári Kollégium által 2020-ban felállított munkabizottság értékeli.

A stratégia átfogó céljai:

1. Gyűjteményfejlesztés: a levéltári anyag kifejezőerejének növelése, a köz- és magániratok arányának új egyensúlya
2. Elektronikus levéltár: elektronikusan keletkezett és digitalizált dokumentumok kezelése, országos kompetenciaközpont kialakítása.
3. Használat: a levéltári anyag hozzáférhetővé tétele a legszélesebb körben.
4. Nyitottság: közönségkapcsolati tevékenység és a szolgáltatások fejlesztése, vonzó, együttműködésre kész arculat kialakítása.
5. Fenntarthatóság: hosszú távon fenntartható szervezeti, pénzügyi, szolgáltatási és infrastrukturális környezet kialakítása.

A Magyar Nemzeti Levéltár mint régi alapokra épülő új intézmény a társadalom számára is megfogalmazta legfőbb feladatkörét. Az MNL küldetésnyilatkozata a legtöbb szakmai területen kijelöli a fejlesztés fő irányait, felvázolja az intézmény jövőképét:

1. A Magyar Nemzeti Levéltár a 21. század modern közlevéltára kíván lenni.
2. Célul tűzi ki, hogy gyűjteménye képes legyen megjeleníteni és dokumentálni a nemzet írott örökségét.
3. Segíteni kívánja a demokrácia fenntartását, az állam működésének átláthatóságát.
4. Igazodási pontként kíván megjelenni az állampolgárok számára a társadalomban betöltött szerepüket illetően.
5. Az információs társadalom releváns és nélkülözhetetlen memória-intézményévé kíván válni.
 - a. Ehhez képesnek kell lennie elektronikus iratokat átvenni, hosszú távon megőrizni és használatra bocsátani.
 - b. Magas színvonalú informatikai rendszerével a központi közigazgatás szolgáltatásaihoz kell kapcsolódnia.
 - c. Hagyományos iratanyagainak tömeges digitalizálása és elérhetővé tétele révén online kapcsolódni kíván a hazai és európai tartalomszolgáltatók kínálatához.
6. Arra törekszik, hogy gyors és hatékony hozzáférést biztosítson a közfeladatok ellátása során hozott döntések dokumentumaihoz.
7. A levéltári iratanyag hiteles, megbízható kezelésén keresztül garantálni kívánja az állam demokratikus intézményrendszerének integritását.
8. A levéltári anyag rendezésén, segédletekkel és adatbázisokkal való ellátásán keresztül, továbbá az iratanyag tömeges digitalizálásával bővíteni kívánja a tudományos és magáncélú kutatások feltételrendszerét.
9. Programjaival felkelti az igényt közös történetünk és elődeink tapasztalatainak megismerésére.

-
10. Aktív szereplője kíván lenni a szakmai képzésnek és a közéletnek, használója a nemzetközi levéltári közösség eredményeinek, és hozzá kíván járulni a közösségi tudás gyarapításához.

Az MNL kiemelt feladatának tekinti:

1. Gyűjteménye fejlesztését, az iratanyag gyarapítását illetékességi iratátvétel és rendszeres gyűjtés (vásárlás, ajándék, letét) révén, továbbá a levéltári anyag ki-fejezőerejének növelését.
2. Az elektronikusan keletkezett és digitalizált dokumentumok kezelését, valamint országos kompetencia-központ kialakítását.
3. A levéltári anyag megismerésének biztosítását a külföldi és a hazai érdeklődők lehető legszélesebb köre számára.
4. A közönségkapcsolati tevékenységet és a szolgáltatások fejlesztését, nyitott, vonzó és együttműködésre kész intézményi arculat kialakítását.

Kicsit leegyszerűsítve a sokrétű elvárásrendszert: Mennyiségileg többet – minőségileg jobbat – minél gyorsabban. Nehéz kérdés, ahogy Ember Győző számára is az volt, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokkal valóban el tudjuk-e érni céljainkat.

Felhasznált irodalom

- Ember, 1961 = Ember Győző: Az Országos Levéltár feladatai a II. 5 éves terv időszakában. Levéltári Szemle 1961. 3–4. sz. 144–169
- Ember, 1969 = Ember Győző: Levéltári rendeltetés-levéltárosi hivatás Levéltári Közlemények (40) 1969. 3–20.
- Ember, 1970 = Ember Győző: Levéltári feladatok az új levéltári törvény után. Levéltári Közlemények, 1970. 200–212.